

קדושת השבת ועונג שבת

במערך הביטחון וההצלה

הרב שחר קיהן

ראשי פרקים:

- א. הקדמה
- ב. 'והכינו את אשר יביאו'
  - ג. מצוות עונג שבת
    1. הדלקת נרות
    2. קידוש
    3. סעודות שבת
    4. בגדים ראויים
    5. לימוד תורה
  - ד. סיכום – יהודי של שבת

א. הקדמה

אחד הקשיים הגדולים ביותר במערך הביטחון וההצלה הוא תחושת השבת. המחשבה על אי שמירת קדושתה של השבת וביטול האווירה המיוחדת אותה משאר ימות השבוע, הם שגרמו בעבר, וגורמים אף בהווה, לאנשים יראי שמים רבים להדיר את רגליהם מתפקידי ביטחון והצלה. המחשבה על אוירת השבת במהלך סיור ברכב ביטחון או בזמן מרדף אחר פושעים או מחבלים מספיקה כדי להרחיק את האדם הדתי, עובד ה', ממקומות מעין אלו.

אולם, מאידך גיסא, אנו מצווים על ידי מי שאמר והיה העולם להצלת נפשות גם בשבת קודש, ודווקא על ידי הגדולים ותלמידי החכמים שבציבור ולא על ידי האנשים הפשוטים. הסיבה העיקרית לציווי זה היא ההוראה לרבים על חשיבותה של מצוות פיקוח נפש ושאין מדובר על היתר מפוקפק הניתן לאנשים הפשוטים. אם כן, האם נכון לומר שכיוון שאנו עסוקים בענייני פיקוח נפש, לא חלה עלינו החובה להיות באווירת השבת ולחוש את קדושתה? וגם אם נאמר שאכן אין זה מחובתנו, האם אין אנו צריכים לפחות לנסות לשמר את ייחודיותה עד מקום שידנו מגעת?

ב. "והכינו את אשר יביאו"¹

ידוע לכול כי השעות הסמוכות לשבת הן השעות הלחוצות ביותר במהלך היום. ההכנות לקראת שבת המלכה רבות ומגוונות ודורשות זמן רב. השו"ע (או"ח רנ, א) פוסק שישנה מצווה להתכונן לשבת כבר מבוקרו של יום שישי, הן בקניית מאכלים מיוחדים לשבת הן בהכנת הבית ובניקונו. גם אנשים שאינם נמצאים בביתם צריכים להתכונן היטב ליום השבת, ואף יותר מאדם הנמצא בביתו ויודע מתוך הרגל מה עליו להכין. מי שנאלץ לשבות מחוץ לביתו, צריך לחשוב היטב היטב אלו דברים ייתכן שיצטרך להם ביום השבת - החל מדברי מאכל לסעודות השבת, דרך נרות, יין וחלות, וכלה בדברי איסור שניתן להכניס מראש לפני שבת ובכך להקל את חומרת האיסור.

ג. מצוות עונג שבת

בספר ישעיהו (נח, יג) נאמר: "אם תשיב משבת וגלך עשות חפציה ביום קדשי וקראת לשבת ענג לקדוש ה' מכבד וכבדתו מעשות דרכיה ממצוא חפצה ודבר דבר".

¹ שמות פרק טז, פסוק ה

מפסוק זה למדו חכמים שישנה מצווה מדברי נביאים לענג את השבת ככל האפשר במאכל ובמשתה, במנוחה ובשינה, בשירה ובתורה. בעבודת המשטרה, במקרים רבים אנו רחוקים מהבית ואין באפשרותנו להתענג כראוי. על כן, צריכים לחשוב כיצד בתוך המציאות המורכבת הזאת ניתן בכל זאת לקיים מצווה חשובה זו ולהרגיש, עד כמה שניתן, את כבוד השבת וקדושתה.

1. הדלקת נרות

ישנה מצווה להדליק נרות שבת במקום שבו שובתים כדי לכבד ולענג את השבת וכדי ליצור שלום בית. חיוב זה קיים בכל מקום שהאדם נמצא בו. אמנם אדם שאשתו מדליקה עליו בביתם פטור מהדלקת הנרות, אך עדיין ישנה חובה לדאוג שיהיה אור במקום האכילה שלו. לכן יש לדאוג שיהיו נרות דולקים בתחנה ועדיף שרווק או אשה ידליקו אותם. אם בכל זאת שכחו להדליק נרות שבת או שאין באמתחתם נרות, אין לחשוש מכך כיוון שניתן לצאת ידי חובת מצווה זו אף בתאורת החשמל הקיימת בכל בית.²

2. קידוש

הגמרא במסכת פסחים (קו, א) מביאה ברייתא המחייבת את זכירת קדושת השבת על היין. רוב הפוסקים סוברים שהלכה זו מדברי חכמים ומדאורייתא די בהזכרה בפה ללא כל אמצעי, אך יש מהראשונים הסוברים שאף מדאורייתא ישנו חיוב לקדש על יין או פת דווקא. על כן, לכתחילה יש לקדש על היין בלילה וביום, אך כאשר אין לאדם יין ניתן לקדש בליל שבת

² לעניין ברכה על נורה חשמלית נחלקו הפוסקים, ונראה שאם מדובר על נורת להט יש לברך (שו"ת בית יצחק חלק יו"ד סימן קכ וכ"פ הגרע"י בשו"ת יחוה דעת חלק ה' סימן כד), אך בנורת פלורוסנט או לד אין לברך מצד ספק ברכות להקל.

על הפת, וביום עדיף לקדש על שכר מדינה (בירה, חלב, קפה), ואם גם את זה אין לו - יקדש על הפת.

אדם שלא הספיק לקדש בלילה עקב פעילות ממושכת, יאמר ביום את נוסח הקידוש של הלילה (ללא אמירת "ויכולו") ובעת הצורך יכול לקדש עד לפני שקיעת החמה של יום השבת.

קידוש במקום סעודה, אמרו חכמים, ולכן יש לקדש במקום שבו האדם מתכוון לסעוד את סעודת השבת. סעודת שבת יכולה להתקיים גם באכילת כזית פת בלבד או כזית מזונות, ובדיעבד אף שתייה של רביעית יין (86 סמ"ק) מספיקה כדי להחשיב את הקידוש במקום הסעודה (זאת נוסף על שתיית "מלא לוגמיו" המחויבת לאחר הקידוש).

3. סעודות שבת

הגמרא במסכת שבת (ק"ז, ב) מבארת כי ישנה מצווה מדברי חכמים לאכול שלוש סעודות בשבת. לכתחילה יש לקיים כל סעודה בזמנה - הראשונה בליל שבת, השנייה בשבת בבוקר עד חצות היום והשלישית מזמן המנחה (כחצי שעה לאחר חצות היום). בעבודת המשטרה ייתכן שלא נוכל להקפיד על זמני הסעודות, ובדיעבד אפשר לאכול את שלוש הסעודות בזמנים שונים על פי המציאות בשטח.

יש להקפיד לכתחילה שבכל סעודה יהיו שני כיכרות לחם שלמים לצורך "לחם משנה", זכר למן שירד לאבותינו במדבר והוכפל ביום שישי, אך בדיעבד אפשר לברך אף על לחם שאינו שלם.

כדי לכבד את סעודות השבת ראוי שיהיו מאכלים מיוחדים לשבת, השונים מהאוכל הרגיל של שאר השבוע. בעבודת המשטרה דבר זה קשה ומסובך יותר, אך יחד עם זאת יש עניין לקנות דבר מאכל מסוים האהוב עלינו או להביא מהבית תבשיל מיוחד שיהיה לכבוד יום שבת קודש.

4. בגדים ראויים

הגמרא במסכת שבת (ק"ג, א) פוסקת שראוי שיהיו לאדם בגדים מיוחדים לשבת מפני כבוד השבת. דבר זה ראוי הוא בכל מקום שהאדם נמצא בו, ואפילו כאשר הוא נמצא לבדו (משנ"ב רסב ס"ק ו). בעבודה במערך שירותי הביטחון ישנו חיוב ללבוש מדים אף בשבת, הן מהפן הייצוגי הן מהפן המבצעי. על כן, נראה שיש לדאוג עד כמה שניתן להחליף לפני שבת את המדים למדים נקיים ומגוהצים ואולי לחשוב על פריטי לבוש נוספים שיכולים לסייע ליצירת אוירת שבת, כגון כיפה לבנה או שעון מהודר וכדומה.

5. לימוד תורה

במסכת פסחים (סח, ב) מביאה הגמרא מחלוקת בין רבי אליעזר לרבי יהושע בעניין ההתנהלות הראויה לאדם ביום טוב. לדעת רבי אליעזר, האדם צריך או ללמוד תורה או לאכול ולשתות, ולדעת רבי יהושע יש לחלק את הזמן ולהקדיש ממנו גם ללימוד תורה וגם לאכילה ושתייה - "חציו לה' וחציו לכם". בהמשך הגמרא פוסק האמורא רבה: "הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם", משמע מדבריו שיש לחלק את הזמן ביום השבת "חציו לה' וחציו לכם". ודאי שבמסגרת "חציו לה'" יש לכלול את עבודת המשטרה, שהרי היא בגדר "מצווה דרבים". אך יחד עם זאת, מצד קדושת השבת ואווירתה קשה יהיה לבטל את לימוד התורה החיוני כל כך לנפש האדם, ועל כן יש למצוא את הזמן והנחת, בהתאם לזמן ולתנאים, ללמוד מעט תורה ביום השבת, ועדיף לעסוק בלימוד מסודר על פרשת השבוע.

ד. סיכום - יהודי של שבת

אסיים בסיפור מדהים שסיפר לי סבי מורי ז"ל על אשר אירע לו בהיותו בגטו לודז' בשואת אירופה הנוראה. סבי עבד בעת ההיא, יחד עם יהודים רבים, במפעל, כחלק מעבודות הכפייה של הנאצים ימ"ש. שבעה ימים בשבוע חויבו הם לעבוד, כולל ביום שבת קודש, ומשום כך חיפשו דרכים לשמור על צביונה ועל ייחודיותה של השבת. אחד הפתרונות הדהים אותי במיוחד - בכל שבת יהודי אחד שבת ממלאכה וישב מול היהודים העובדים בשילוב ידיים. במעשהו זה המחיש היהודי לכלל היהודים שבעבודות הכפייה שהיום הוא היום הקדוש בשבוע. כמובן שכאשר הגיע הנאצי לפקח על העבודה, מיד החל אף הוא לעבוד כדי לא להישלח להריגה, חלילה, אך עוצמתו של הרעיון היתה אדירה והשפיעה על כל שאר ימות השבוע. מעשה זה, כך סיפר לי סבי, שמר יותר מכול על קדושתה של השבת במציאות מורכבת זו. להבדיל, בימינו במדינת ישראל הריבונית, ניתן ללמוד מכך שמעבר לחשיבות על שמירת פרטי ההלכות ומורכבותן בעבודת הביטחון החשובה, עלינו לחשוב כל הזמן על דרכים שונות שיזכירו לנו את יום השבת: כיפה לבנה, מדים מצוחצחים, שירי שבת בפינו, לימוד תורה מיוחד וכדומה, כל אחד על פי נטיית לבו. והעיקר שיעורו בנו דברים אלו מחדש את קדושתה ואת חיוניותה של השבת גם במהלך העבודה השוטפת.